

LABTICĪGA ĪPAŠNIEKA TIESĪBU UZ ĪPAŠUMU AIZSARDZĪBA MANTAS ĪPAŠĀS KONFISKĀCIJAS PROCESĀ

DEFENSE OF *BONA FIDE* OWNER'S RIGHT TO PROPERTY IN SPECIAL CONFISCATION PROCEEDINGS

Vadims Reinfelds, *Mg. iur.*

Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes doktorants

Summary

The article contains the analysis of special confiscation on the basis of a legal presumption of the criminal origin of the assets, a process similar in substance to non-conviction-based asset forfeiture, civil confiscation or action *in rem* in other countries. In order for confiscation not to violate the fundamental right to property, the state must defend the legitimate interests of innocent owners. A democratic state must find a balance between the interests of those who may have claims for seized asset in criminal proceedings – the victim, *bona fide* owner and the state. The main conclusions of the article are that the *bona fide* owner must be protected from the special confiscation of assets, this right is based on the general principles of law, primarily upon the right to property, the Constitution of Latvia (*Satversme*), international treaties and judgments of the ECtHR. Special confiscation of assets from a *bona fide* owner is not permissible. The criminal origin of an asset is not a perpetual characteristic of the asset, it ends with the acquisition in good faith by an innocent owner.

Atslēgvārdi: labticīgs īpašnieks, tiesības uz īpašumu, mantas īpašā konfiskācija, noziedzīga manta, legālā prezumpcija

Keywords: *bona fide* owner, right to property, special confiscation (non-conviction based asset forfeiture), criminal assets, legal presumption

Ievads

Rakstā analizētas labticīgo trešo personu iespējas aizsargāt savas tiesības uz īpašumu mantas īpašās konfiskācijas procesā. Ar terminu “labticīgs īpašnieks” vai “labticīgs ieguvējs” šajā rakstā tiek domāta persona, kas labā ticībā ieguvusi mantu, par kuru kriminālprocesā tiek lemts par konfiskāciju. Ar jēdzienu “mantas īpašās konfiskācijas process” šajā darbā autors saprot ne tikai atsevišķi izdalīto procesu par noziedzīgi iegūtu mantu, bet jebkuru kriminālprocesu, kura ietvaros labticīgam īpašniekam var tikt piemērota mantas īpašā konfiskācija vai kurā labticīga ieguvēja tiesības konfliktē ar cietušā tiesībām uz mantu.

Reālā mantas īpašās konfiskācijas politika Latvijā liecina, ka bezskaidras naudas un citu finanšu līdzekļu arests un konfiskācija ir apjomīgākais šajā procesā iesaistītās mantas veids. Finanšu līdzekļu (t. i., bezskaidras naudas, finanšu instrumentu) kā mantas statuss šajā publikācijā tiek īpaši izcelts arī tāpēc, ka labticīga īpašnieka tiesību apjoms var būt atšķirīgs atkarībā no tā, vai manta ir ķermeņa un neatvietojama vai bezķermeņa un atvietojama lieta. Saskaņā ar Finanšu izlūkošanas dienesta (turpmāk – FID) datiem 2018. gadā šī dienesta iesaldēto finanšu līdzekļu apjoms bija 101,48 miljoni eiro,¹ savukārt 2019. gada laikā FID iesaldēto līdzekļu apmērs ir sasniedzis vēsturisku rekordu – 345,98 miljonus eiro,² neskaitot citu valsts struktūru veiktos finanšu līdzekļu arestus. Mantas īpašā konfiskācija attiecībā uz finanšu līdzekļiem faktiski vienmēr ir saistīta ar noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu, kas ir Krimināllikuma 195. pantā norādītā noziedzīgā nodarījuma priekšmets, savukārt, lai pierādītu noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu, nav nepieciešams pierādīt, konkrēti no kura noziedzīga nodarījuma līdzekļi iegūti.³ Tas noved pie divām problēmām. Pirmā – nepierādot konkrētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu, netiek konstatēts arī cietušais. Otrā – nenoskaidrojot un nepierādot konkrēto noziedzīgo nodarījumu apstākļus, netiek ievērots proporcionalitātes jeb samērīguma princips – īpašajai konfiskācijai jāpakļauj tikai noziedzīgi iegūta vai ar noziedzīgiem nodarījumiem tieši saistīta manta, nevis manta, par kuras izcelsmi persona nevar sniegt pietiekamus pierādījumus (izņemot gadījumus, kas minēti Krimināllikuma 70.¹¹ panta otrajā un trešajā daļā). Tas noved pie situācijas, ka šobrīd Latvijā tiek arestēti un pakļauti mantas īpašās konfiskācijas riskam ne tikai noziedzīgi iegūti, bet arī neskaidras izcelsmes finanšu līdzekļi, kas atrodas pie personām, kurām netiek uzrādītas apsūdzības nedz mantiskos noziegumos, nedz dalībā organizētā grupā vai saistībā ar terorismu, nedz arī tiek piedēvētas ģimeniskas, saimnieciskas vai citādas mantiskas attiecības ar šādām personām.

Demokrātiskai un tiesiskai valstij jānodrošina interešu līdzsvars starp mantas īpašās konfiskācijas procesā iesaistītajām personām, kuras var pretendēt uz arestēto mantu – cietušo, mantas labticīgo ieguvēju un valsti. Pašlaik notiekošie procesi Latvijā saistībā gan ar mantas īpašās konfiskācijas piemērošanu, gan ar normatīvo aktu grozīšanu, paplašinot valsts pilnvaras šajā procesā, liek pievērst īpašu uzmanību labticīgo personu īpašuma tiesību aizsardzībai.

Labas ticības princips

Civillikuma 1. pantā noteikts, ka tiesības izlietojamas un pienākumi pildāmi pēc labas ticības.⁴ Analizējot labticīgas trešās personas statusu mantas īpašās konfiskācijas procesā, ir jānoskaidro šādi jautājumi: 1) labticīguma jēdziens; 2) mantas ieguvēja labticīguma nozīme un juridiskās sekas.

¹ Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanas dienesta 2018. gada pārskats. Rīgā, 2019. gada 31. martā. Pieejams: https://www.fid.gov.lv/images/Downloads/about/reports/KD_2018_g_ataskaite.pdf [aplūkots 01.03.2020.].

² FID preses relīze. 2019. gada Finanšu izlūkošanas dienesta svarīgākie uzdevumi. Pieejams: <https://lvportals.lv/dienaskartiba/313393-2019-gada-finansu-izlukosanas-dienesta-svarigakie-uzdevumi-2020> [aplūkots 01.03.2020.].

³ Krimināllikums: LV likums. Pieņemts 17.06.1998. [01.03.2020. red.].

⁴ Civillikums: LV likums. Pieņemts 28.01.1937. [01.03.2020. red.].

Labas ticības jēdziens

Attiecībā uz labas ticības jēdziena izpratni tiesību zinātnieki runā par līdzīgām pazīmēm, kas raksturo labu ticību, – godprātība, ētikas normu ievērošana, apzināta kaitējuma neradīšana trešajām personām. Latvijas Zinātņu akadēmijas īstenais loceklis Kalvis Torgāns norādījis, ka mūsdienu apstākļos termina “pēc labas ticības” vietā precīzāks būtu bijis apzīmējums “godprātīgi”, bet, tā kā Latvijas judikatūra tieši tā izprot un traktē šo jēdzienu, tad terminoloģijas nerada sarežģījumus vispārējā tiesību principa piemērošanā nedz vispārējās, nedz speciālajās civiltiesību nozarēs.⁵ Latvijas Augstākās tiesas Senāts norādījis, ka Civillikuma 1. pantā ietvertais labas ticības princips nostiprina vispārējā taisnīguma principu, kas prezumē personas tiesību un likumīgo interešu aizskāruma novēršanu, novirzot juridiskās nianšes otrā plānā.⁶

Judikatūrā un arī tiesību doktrīnā pastāv stabils uzskats, ka laba ticība nav tikai paša subjekta subjektīvs vērtējums, bet gan objektīva kategorija. Tas nozīmē, ka labticīga persona ir tā, kas ne tikai nezina par tādu apstākļu esamību, kas tai neļautu būt godprātīgai kādā darījumā vai situācijā, bet kas arī nevarēja zināt un kurai nevajadzēja zināt par šādu apstākļu esamību.

Mantas īpašnieka labticības nozīme mantas īpašās konfiskācijas procesā

Labticīgam valdījumam un tā pierādīšanas nepieciešamībai mantas īpašās konfiskācijas lietās Latvijas tiesu praksē netiek piešķirta nozīme, tā tiek vērtēta tikai civilprocesā, mantas ieguvējam vai kreditoram ceļot prasību par zaudējumu atlīdzību. Autoram ir viedoklis, ka mantas ieguvēja labticībai vai tās trūkumam ir izšķiroša nozīme mantas īpašās konfiskācijas procesos. Pirms pievērsties Latvijas regulējumam minētajā jautājumā, jānoskaidro jautājumi par: 1) labas ticības kā vispārējā tiesību principa nozīmi mantas īpašās konfiskācijas procesā; 2) starptautisko normatīvo aktu regulējumu; 3) labu ticību kā mantas likumīgās izcelsmes pierādījumu.

Labas ticības kā vispārējā tiesību principa nozīme

Labas ticības aizsardzība ir viens no vispārējiem tiesību principiem. Atbilstoši profesora V. Sinaiska atziņai laba ticība ir arvien vēl tās pašas taisnības veids.⁷ Saskaņā ar tiesību doktrīnu vispārējie tiesību principi ir patstāvīgi tiesību avoti pat tad, ja tie rakstiskajos tiesību avotos nav vārdiski izteikti. Visos gadījumos, kad ir notikusi vispārējo tiesību principu un rakstīto tiesību normu kolīzija, vispārējiem tiesību principiem ir prioritāte pār rakstīto tiesību normu, kas ir pret-runā ar tiem, jo vispārējie tiesību principi izriet no visas tiesiskās sistēmas, tie atspoguļo šīs sistēmas garu un nosaka tās saturu.⁸

Satversmes tiesa ir skaidrojusi, ka gadījumā, kad tiesību normu iespējams interpretēt dažādi, jāizvēlas tā interpretācija, kura nodrošina pamattiesību aizsardzību augstākā līmenī. Tā kā vispārējie tiesību principi kalpo par leģitimitātes kritēriju gan likumdevēja pieņemtajām tiesību normām, gan šo normu

⁵ Torgāns K. Civiltiesību, komerciesību un civilprocesa aktualitātes. Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2009, 209.–210. lpp.

⁶ Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 12.01.2005. spriedums lietā Nr. SKC-22. Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi. Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2006, 165.–169. lpp.

⁷ Sinaiskis V. Taisnības princips Latvijas civiltiesībās. Jurists, 1937, Nr. 7/8, 123. lpp.

⁸ Iljanova D. Vispārējo tiesību principu nozīme un piemērošana. Rīga: Ratio iuris, 2005, 118. lpp.

interpretācijai, vispārējo tiesību principu piemērošana sekmē likuma formālā teksta iztulkošanu atbilstoši taisnīguma prasībām.⁹

Starptautisko normatīvo aktu regulējums attiecībā uz labticīgo trešo personu aizsardzību

Vislielākā uzmanība trešo personu aktīvu konfiskācijai un šo personu tiesību nodrošināšanai ir pievērsta Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvā Nr. 2014/42/ES par nozieguma rīku un noziedzīgi iegūtu līdzekļu iesaldēšanu un konfiskāciju Eiropas Savienībā.¹⁰ Direktīvas 6. panta 2. punkts noteic, ka šā panta 1. punktā noteiktie trešajai personai piemērojami konfiskācijas pasākumi “neskar *bona fide* trešo personu tiesības”. Līdzīgs regulējums ietverts arī citos starptautiskos tiesību aktos.¹¹

Eiropas Cilvēktiesību tiesa saistībā ar mantas paplašināto konfiskāciju (citviet tiek lietots termins “civilā konfiskācija” vai “civilprocess *in rem*”) vairākās lietās (piemēram, *Telebis and Viziteu v. Romania*,¹² *Gogitidze and others v. Georgia*¹³) ir izteikusi šīs tiesas praksē nostabilizējušās atziņas saistībā gan ar pierādījumu nastas pārliekšānu uz atbildētāju, gan konfiskācijas piemērošanu trešo personu īpašumā esošajai mantai, attiecībā uz pēdējo norādot – konfiskācijas pasākumus var piemērot ne tikai personām, kuras tieši tur aizdomās par noziedzīgiem nodarījumiem, bet arī attiecībā uz trešajām personām, **kurās nav ieguvušas īpašuma tiesības labā ticībā** (*Telebis and Viziteu v. Romania*, § 76).

No starptautiskajiem tiesību aktiem viennozīmīgi izriet, ka mantas īpašās konfiskācijas procesā nevar tikt aizskartas labticīgo trešo personu tiesības.

OECD savā 2018. gada ziņojumā tieši norāda, ka labticīgo trešo personu tiesību aizsardzības standarti pagaidām nav ietverti Latvijas likumos. Šajā ziņojumā tiek citēts Latvijas Kriminālprocesa likuma 360. pants, norādot, ka, pastāvot likumā tieši noteiktajiem labticīguma nosacījumiem, šīm labticīgajām trešajām personām pēc būtības nav iespēju realizēt savas tiesības kriminālprocesa ietvaros.¹⁴

Labā ticība kā mantas likumīgas izcelsmes pierādījums

Jebkura noziedzīga manta ar laiku nonāk pie labticīga ieguvēja – pie tā, kas nezina, nevarēja zināt un kam nevajadzēja zināt par mantas noziedzīgo izcelsmi. Mantas noziedzīga izcelsme neturpinās mūžīgi, bet izbeidzas ar tās labticīgu iegūšanu. Tas nozīmē, ka ar labticīgu iegūšanu tiek pārtraukts mantas

⁹ Laviņš A. Par taisnīguma nozīmi tiesas spriešanā. Pieejams: <https://www.satv.tiesas.gov.lv/articles/satversmes-tiesas-tiesnesa-alda-lavina-raksts-par-taisniguma-nozimi-tiesas-spriesana/> [aplūkots 01.03.2020.].

¹⁰ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2014/42/ES par nozieguma rīku un noziedzīgi iegūtu līdzekļu iesaldēšanu un konfiskāciju Eiropas Savienībā. Pieņemta Briselē 03.04.2014. [01.03.2020. red.].

¹¹ Sk. ANO Pretkorupcijas konvencijas 31. panta 9. punktu. Pieņemta Ņujorkā 31.10.2003. [01.03.2020. red.]; Eiropas Padomes konvencijas par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanu, kā arī šo līdzekļu meklēšanu, izņemšanu un konfiskāciju 8. pantu. Pieņemta Varšavā 16.05.2005. [01.03.2020. red.].

¹² ECT 26.09.2018. spriedums lietā Nr. 47911/15 *Telbis and Viziteu v. Romania*. Pieejams: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-184058%22%5D%7D> [aplūkots 01.03.2020.].

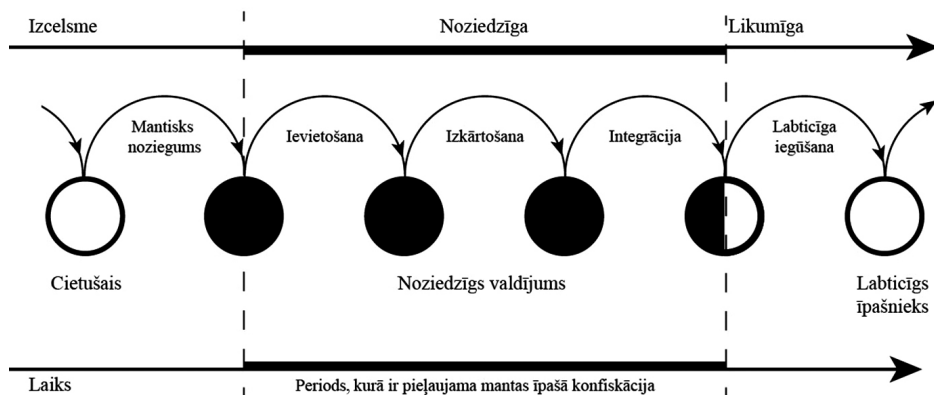
¹³ ECT 12.05.2015. spriedums lietā Nr. 36862/05 *Gogitidze and others v. Georgia*. Pieejams: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-154398%22%5D%7D> [aplūkots 01.03.2020.].

¹⁴ ОЭСР, 2018. Конфискация орудий, средств совершения и доходов от коррупционных преступлений в Восточной Европе и Центральной Азии. Pieejams: <https://www.oecd.org/corruption/acn/OECD-Confiscation-of-Proceeds-of-Corruption-Crimes-RUS.pdf> [aplūkots 01.03.2020.].

“noziedzīga valdījuma” periods. Kāda ir šī “noziedzīgā valdījuma” perioda pārtraukšanas praktiskā nozīme? Pirmkārt, šo mantu no labticīga ieguvēja valsts nedrīkst konfiscēt, tā var tikt atdota tikai sākotnējam īpašniekam jeb cietušajam. Otrkārt, ja mantas sākotnējais īpašnieks nevar tikt noskaidrots, tā paliek labticīgā ieguvēja īpašumā. Faktiski var teikt, ka valsts pilnvaras konfiscēt noziedzīgu mantu ir ierobežotas laikā – no brīža, kad tiek izdarīts mantisks noziedzīgs nodarījums, līdz brīdim, kad šī manta nonāk pie labticīga ieguvēja. Pārējā laikā šī manta atrodas likumīgā (nenoziedzīgā) civiltiesiskā apgrozībā, un jautājums par tās piederību izšķirams pēc civiltiesību normām.

Schematiski mantas izcelsmes transformāciju un valsts tiesību konfiscēt noziedzīgu mantu ierobežojumu laikā var attēlot šādi:

Mantas izcelsmes transformācija laikā

No šīs shēmas varam uzskatāmi redzēt, ka valsts tiesības konfiscēt noziedzīgu mantu ir ierobežotas laikā – īpaša konfiskācija ir piemērojama tikai “noziedzīga valdījuma” periodā. Mantai nonākot “labticīgā īpašumā”, ir pieļaujama tikai tās “restitūcija” (atdošana cietušajam) vai atstāšana labticīgajam ieguvējam.

Labas ticības pierādīšanas īpatnības (“labticības tests”)

Turpmāk rakstā tiks pievērsta uzmanība šādiem jautājumiem: 1) labas ticības pierādīšanas īpatnības; 2) apstākļi, kuri jāpierāda: a) zināšanas; b) nodoms; c) rīcība; 3) labas ticības pierādīšanas robežas.

Labticīguma pierādīšanas īpatnības

No iepriekš minētajām atziņām par labticīguma jēdzienu izriet vairākas šķietami pašsaprotamas lietas. Pirmkārt, nepastāv starpposms starp labticīgu un ļaunticīgu ieguvēju, persona konkrētajā situācijā var būt tikai vienā no šīm pusēm. Otrkārt, pastāv iespēja pierādīt labticīgumu ar argumentiem, kas izslēdz personas ļaunticību, tāpat kā personas labticīgumu var atspēkot ar

pierādījumiem par tās ļaunticību. Treškārt, vajadzētu pieņemt, ka valsts var uzlikt personai tikai tāda pienākuma izpildi, kas ir reāli paveicams. Ja privātpersonai tiek uzlikts pienākums pierādīt mantas likumīgo izcelsmi, kas var ietvert sevī personas labticības pierādīšanu, tad nepieciešams saprast, ar kādiem līdzekļiem šis pienākums ir reāli izpildāms.

Apstākļi, kuri jāpierāda: a) zināšanas; b) nodoms; c) rīcība

Pēc autora ieskata, labu ticību var pierādīt ar personas zināšanām, nodomu un rīcību:

1. Zināšanas – jāpierāda apstākļi, kuros persona ir ieguvusi mantu no šāda redzes punkta: vai persona ir zinājusi, varēja zināt un tai vajadzēja zināt, ka mantai ir nelikumīga izcelsme.
2. Nodoms – jāpierāda personas nodoms jeb darījuma, ar kuru iegūta manta, mērķis un tas, ka tas pats par sevi ir labticīgs.
3. Rīcība – jāpierāda personas rīcība. Ja tā atbilst zināšanām un darījuma mērķim, tad persona ir rīkojusies labā ticībā.

Pierādīšanas robežas

Svarīgi ir noskaidrot, pie kādas robežas sasniegšanas persona var atgriezt pierādīšanas pienākumu (t. i., likt pierādīt pretējo) valstij. Neskatoties uz to, ka kriminālprocesā pierādīšanas pienākums tiek uzlikts vienai no pusēm (standarta gadījumā – valstij, bet saistībā ar mantas likumīgas izcelsmes pierādīšanu – privātpersonai), tas neatceļ otras puses pienākumu pierādīt faktus un apstākļus, kas apstiprina tās pozīciju un atspēko pretējās puses pierādījumus un argumentus. Šāda konstrukcija izriet no pierādīšanas teorijas un loģikas. Pielietojot to mantas īpašās konfiskācijas lietās, var teikt, ka pastāv pierādīšanas robežas, līdz kurām privātpersonai ir objektīva iespēja veikt pierādīšanu. Šim apstāklim ir praktiska nozīme jautājumos, kad jāvērtē, cik tālu sniedzas mantas izcelsmes noskaidrošana. Loģiski būtu pieņemt, ka persona objektīvi var iegūt un sniegt ziņas par mantu **līdz pēdējam darījumam ar nesaistītu personu**, un, sasniedzot šo robežu, pienākums pierādīt pretējo, t. i., to, ka mantai ir noziedzīga izcelsme, pāriet uz valsti. Papildus šādai pieejai par labu runā tas, ka valstij, atšķirībā no personas, kriminālprocesa ietvaros ir plašas iespējas un tiesības iegūt un procesuāli nostiprināt šādus pierādījumus, savukārt privātpersonai šādu iespēju nav.

Labticīga īpašnieka tiesību aizsardzība mantas īpašās konfiskācijas procesā Latvijā

Kriminālprocesa likuma 360. pants attiecībā uz trešo personu aizsardzību noteic, ka noziedzīgi iegūta manta, kas atrasta pie trešās personas, atdodama pēc piederības īpašniekam vai likumīgajam valdītājam un ka trešajai personai, kas bija šīs mantas labticīga ieguvēja vai labticīga ķīlas ņēmēja, ir tiesības civilprocesa kārtībā iesniegt prasību par zaudējuma atlīdzināšanu, tai skaitā pret apsūdzēto vai notiesāto personu.¹⁵

¹⁵ Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts 21.04.2005. [01.03.2020. red.]. 360. panta pirmā un otrā daļa.

Satversmes tiesas spriedumā lietā Nr. 2016-07-01¹⁶ izteikta atziņa, ka kriminālprocesā cietušās personas aizsardzības princips prevalē pār labticīga ieguvēja tiesībām uz īpašumu. Te jāņem vērā, ka minētā lieta tika skatīta kontekstā ar strīdu starp cietušo un labticīgo ieguvēju par īpašuma tiesībām uz nekustamo īpašumu, tāpēc tajā izteiktās atziņas neaptver visus iespējamus gadījumus rīcībai ar noziedzīgu mantu.

Krimināllikuma 70.¹¹ panta ceturrtā daļa noteic, ka noziedzīgi iegūtu mantu, līdzekļus, ko persona ieguvusi no šādas mantas realizācijas, kā arī noziedzīgi iegūtas mantas izmantošanas rezultātā gūtos augļus konfiscē, *ja tā nav jāatdod īpašniekam vai likumīgam valdītājam.*

Abas šīs normas un minētais Satversmes tiesas spriedums neattiecinā uzņēmumu no labticīga ieguvēja aizsardzības uz situācijām, kurās: 1) cietušais netiek konstatēts (kas ir ierasts gadījumos procesos “pret mantu”) vai 2) manta ir atvietoājama lieta (bezskaidra nauda, finanšu instrumenti).

No minētajām normām var secināt, ka attiecībā uz noziedzīgi iegūtu mantu Latvijā darbojas divi atšķirīgi institūti: 1) mantas atdošana īpašniekam vai likumīgam valdītājam (*restitūcija*) un 2) mantas īpaša konfiskācija. Turpmākajā raksta sadaļā tiks noskaidrots labticīgas trešās personas statuss katrā no šiem procesiem un tiks modelēta procesa virzītāja vai tiesas rīcība ar noziedzīgu mantu katrā no iespējamajiem gadījumiem atkarībā no mantas ieguvēja labticības un mantas veida.

Mantas atdošana īpašniekam vai likumīgam valdītājam (Kriminālprocesa likuma 360. pants)

Tiesību teorijā un praksē pastāv nostabilizējis viedoklis, ka uz noziedzīga nodarījuma pamata iegūtu mantu īpašuma tiesības nepāriet, līdz ar to labticīga ieguvēja īpašuma tiesības minētajā situācijā aizsargātas netiek. Tomēr te jāņem vērā, ka šīs normas piemērošanas nosacījumi ir līdzīgi vindikācijai civilprocesā. Šie nosacījumi ir šādi: 1) manta izgājusi no personas (cietušā) valdījuma noziedzīga nodarījuma rezultātā – tiek pierādīta noziedzīga nodarījuma izdarīšana; 2) ir konstatēts cietušais (īpašnieks vai likumīgais valdītājs); 3) ir pierādītas cietušā īpašuma tiesības uz mantu – to var izdarīt tikai attiecībā uz neatvietojamu lietu.

Mantas īpaša konfiskācija (Krimināllikuma 70.¹¹ panta ceturrtā daļa)

Mantas īpašajai konfiskācijai tāpat ir divi galvenie priekšnoteikumi. Pirmais, manta nav jāatdod īpašniekam vai likumīgam valdītājam, un otrais – mantas izcelsme ir noziedzīga.

Vispirms būtu jānoskaidro, vai ar “īpašnieku vai likumīgo valdītāju” šeit ir jāsaprot tikai cietušais (analoģiski Kriminālprocesa likuma 360. pantam), jo gramatiski abas normas ir veidotas līdzīgi, vai tomēr arī labticīgs ieguvējs. Vai var būt situācija, kad personas labticība noziedzīgu mantu pārvērš par likumīgu? Tas notiek ikdienā un ik uz soļa. Zaglis ar nozagto naudu pērk legālas preces un pakalpojumus, darbiniekiem tiek maksātas algas, valsts budžetā no legalizētajiem noziedzīgajiem līdzekļiem tiek samaksāti nodokļi, un visi, kas labticīgi ir saņēmušas šādus naudas līdzekļus, – tirdzniecības uzņēmumi, pakalpojumu

¹⁶ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 08.03.2017. spriedums lietā Nr. 2016-07-01. Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/05/2016-07-01_Spriedums-1.pdf [aplūkots 30.12.2019.].

sniedzēji, darbinieki, valsts – kļūst par pilntiesīgiem naudas īpašniekiem, ja tās nezināja, nevarēja zināt un tām nevajadzēja zināt, ka naudai ir noziedzīga izcelsme.

Shematiski rīcību ar mantu kriminālprocesā var attēlot šādi atkarībā no tā, vai procesā ir iesaistīts cietušais, un atkarībā no mantas veida.

RĪCĪBA AR MANTU KRIMINĀLPROCESĀ			
Procesā iesaistītās personas (saistībā ar mantu)		Mantas veids un rīcība ar mantu (kam atdod vai atstāj)	
Cietušais	Labticīgs ieguvējs	Neatvietojava lieta (nekust. īpašumi, transportlīdzekļi, mākslas darbi u. tml.)	Atvietojava lieta (nauda, finanšu instrumenti, naftas produkti u. tml.)
IR	IR	CIETUŠAIS (<i>restitūcija, izņēmums no labticīga ieguvēja aizsardzības</i>)	LABTICĪGS IEGUVĒJS
NAV	IR	LABTICĪGS IEGUVĒJS	LABTICĪGS IEGUVĒJS
NAV	NAV	VALSTS (<i>konfiskācija</i>)	VALSTS (<i>konfiskācija</i>)

No minētā uzskatāmi izriet, ka mantas īpašā konfiskācija ir piemērojama tikai gadījumā, ja procesā nav cietušā un labticīga mantas ieguvēja, kuru tiesības uz mantu ir spēcīgākas. Līdz ar to gadījumos, kad manta atrodas pie trešās personas, tās ļaunticības konstatēšana līdztekus mantas noziedzīgajai izcelsmei ir galvenie priekšnoteikumi mantas īpašās konfiskācijas piemērošanai, kas ir jākonstatē tiesai.

Kopsavilkums

1. Labticīgs īpašnieks ir jāizsargā no mantas īpašās konfiskācijas, tas izriet no vispārējiem tiesību principiem, Satversmes, starptautiskiem līgumiem un ECT spriedumiem. Mantas īpašā konfiskācija no labticīga ieguvēja nav pieļaujama.
2. Mantas noziedzīgā izcelsme neturpinās mūžīgi, bet izbeidzas ar labticīgu iegūšanu. Visa manta, sākot ar labticīgas iegūšanas brīdi un neatkarīgi no tam sekojošu darījumu skaita, ir uzskatāma par likumīgas izcelsmes mantu, kuras piederība nosakāma pēc civiltiesību normām.
3. Vienīgais izņēmums, kad labticīgas trešās personas īpašuma tiesības aizsargātas netiek, ir noziedzīgā nodarījumā cietušā tiesību pārsvars. Cietušā tiesības tiek aizsargātas ar īpašuma tiesību atjaunošanu (restitūciju). Restitūcija ir pieļaujama tikai attiecībā uz neatvietojamām lietām (nekustamie īpašumi, transportlīdzekļi, mākslas darbi u. c.).